

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Јове Илића 165, 11 000 Београд

Наставно-научном већу

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 29. јуна 2017. године, формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације МА Давора Марка под називом **”Трансформација и функционисање јавних радиодифузних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској”**.

Комисија у саставу др Јованка Матић, научна сарадница Института друштвених наука Универзитета у Београду, проф. др Раде Вељановски, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду и проф. др Сњежана Миливојевић, редовна професорка Факултета политичких наука Универзитета у Београду (менторка), након што је прегледала дисертацију и осталу пратећу документацију, подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Основни подаци о кандидату

Давор Марко рођен је 1980. године у Осијеку, Република Хрватска. Основне студије завршио је на Факултету политичких наука у Београду- смер новинарство, 2003. године. Магистрирао је 2006. године на програму људских права и демократије, Центра за интердисциплинарне студије у Сарајеву, који заједнички организују Универзитет у Сарајеву, Босна и Херцеговина и Универзитет у Болоњи, Италија. Докторске студије културе и медија на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписао је академске 2011/12. године.

Протеклих дванаест година радио је у региону Западног Балкана као академски тотор, истраживач/аналитичар у области медија и координатор пројеката. Тренутно сарађује као истраживач са Центром за друштвена истраживања Аналитика из Сарајева, као и са Центром за медије, податке и друштво, Централноевропског универзитета у Будимпешти.

Водио је и радио на неколико регионалних истраживачких пројеката међу којима су најзначајнији **Анализа трансформације јавних медијских емитера на простору Западног Балкана** (2014 до 2016, Аналитика – Центар за друштвена истраживања), **Медији, конфликти и демократија** (2014 до 2015, као члан истраживачког тима Факултета политичких наука у Београду), **Анализа програма медијске помоћи у земљама Западног Балкана** (од 2012 до 2013, Аналитика – Центар за друштвена истраживања), **Информисање на језицима мањина** (2012 до 2013, Медиа план институт, Сарајево, и Новосадска новинарска школа, Србија).

Као сарадник Аналитике, Медиа плана, Медиацентра, Центра за људска права Универзитета у Сарајеву и Новосадске новинарске школе учествовао је у бројним анализама медијских садржаја, са фокусом на медијски третман различитости, мањина и религије. Био је лидер регионалног пројекта Дијалог различитости који је током 2007. и 2008. године спроводио Медиаплан из Сарајева, а састојао се из образовних, истраживачких и продукционих активности. У академској години 2011/2012, радио је као медијски консултант за Универзитет у Единбургу, био је стипендиста Отвореног друштва БиХ за који је истраживао улогу медијских асоцијација у професионализацији медијског простора и заштите права новинара. Био је уредник магазина *Нови погледи*, који издаје Алумни Центра за интердисциплинарне постдипломске студије. Сарађивао је и са бројним медијима и магазинима из региона, попут београдског *Економиста*, сарајевских *Дана* и *Ослобођења*, мостарског *Статуса*, онлине магазина *Пулс демократије*. Са Институтом за развој младих КУЛТ из Сарајева, покренуо је и развијао концепт првог стручног часописа о раду са младима *IUVENTA* који је уређивао од 2012. до 2015. године.

Давор Марко је објавио велики број научних и стручних радова. Његова ауторска књига *Зар на Западу постоји неки други Бог?* (Медиаплан, 2009) третира однос медија у БиХ и региону према исламу. Уредио је књигу о начину на који извештавају медији на језицима националних мањина у земљама бивше Југославије - „*Информисање на језицима мањина*:

Слобода, приступ, маргинализација“ (Медиаплан, 2013) и новинарски водич *ПРОМИцање медијске одговорности у мултикултуралним друштвима* (Медиаплан, 2008). Са Елдаром Сарајлићем је коуредник књиге *State or Nation? Challenges for Political Transition of Bosnia and Herzegovina* (2011).

Књиге, публикације

1. *Медији на језицима мањина: Слобода, приступ, маргинализација*. Сарајево: Медиа план институт, 2013. уредник.
2. *Извјештавање о маргинализованим и рањивим групама у БиХ: Анализа медијских извјештаја*. Бања Лука: Хелсиншки парламент грађана БЛ, 2013. Ко-уредник (са Драганом Дардић).
3. *State or Nation? The Challenges of Political Transition in Bosnia and Herzegovina*. Сарајево: Центар за интердисциплинарне постдипломске студије, 2011. Ко-уредник (са Елдаром Сарајлићем).
4. *Зар на Западу постоји неки други Бог?*. Сарајево: Медиаплан институт, 2009. Аутор.
5. *ПРОМИцање медијске одговорности у мултикултуралним друштвима*. Сарајево: Медиаплан институт, 2008. Уредник / аутор.

Академски текстови (одабрани)

1. Медијска помоћ и изградња функционалних медијских институција у Србији, Београд: Годишњак ФПН, Година VIII, број 12, децембар 2014: 133-147.
2. Media Reforms in Turbulent Times: The Role of Media Assistance in the Establishment of Independent Media Institutions in Serbia, Радни папир, Сарајево: Аналитика, 6/2013.
3. “Power Constellation(s), Symbolic Divisions and Media: Perception of Islam as a Personalized, “Minorized” and Subordinated Part of Serbian Society,” у Cvetičanin & Spasić (ur.) *Us and Them: Symbolic Divisions in Wester Balkan Societies*, University of Belgrade: The Institute for Philosophy and Social Theory, 2013: 179 – 195.
4. „Fear Control in Media Discourse“, *Southeastern Europe* 37, 2013: 200–219
5. „Minority languages in a Public Multicultural Space: 'Ghettoized' vs. 'Integrated' Minority Media“, *paper sa konferencije, u Podunavac, M. (ur.) Challenges of Multiculturalism, Heinrich Boell Stiftung, Beograd, 2013: 199-208.*
6. „Медијска вјеродостојност и професионална медијска удружења“, *папир са конференције, у Turčilo, L. и B. Vuljubašić (ur.) Вјеродостојност медија: Изазови глобализације и специфичност региона, Сарајево: ФПН, 2012: 388 – 404.*
7. “Citizenship in Media Discourse in Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, and Serbia,” CITSEE Working Papers Series, University of Edinburgh, 2012.
8. „'Други' и 'другачији у босанскохерцеговачком медијском огледалу,“ *Дискурси, Сарајево: Центар за емпиријска истраживање религија, 2011: 177 – 186.*

9. *“Alterization of Islam: Borders between Islam and other faiths, defined by media”*. Research paper, in Máté-Tóth, András and Cosima Rughinis (ed.) Spaces and Borders. Young Researchers about Religion in Central and Eastern Europe. Berlin: De Gruyter, 2011: 191 – 206.
10. “The Role of Opinion Leaders in the Dissemination of Media Messages during the pre-Election Period: The Case of BiH”. CEU Political Science Journal, Vol. 6, No. 2, April 2011: 167 – 191.
11. “Медији и мањине у БиХ”, у Jusić, Tarik и Edin Hodžić (ур.): *На маргинама: Мањине и медији у Југоисточној Европи*, Сарајево: Медијцентар / Аналитика, 2010: 131 – 175.

б) Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Давора Марка у формалном и садржинском смислу урађена је у складу са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука. Осим резимеа на српском и енглеском језику, дисертација садржи 227 страница главног текста који је подељен у осам поглавља, обимну библиографију од 406 јединица и два анекса - један са списком интервјуисаних особа и један са списком табела и графика који су коришћени у раду. Структура и садржај дисертације у сагласности су са поднетом пријавом а теоријски оквир, хипотезе и циљеви рада у складу су са предложеним истраживањем.

Увидом у евиденцију Факултета политичких наука и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ утврђено је да до сада у Републици Србији није одбрањена докторска дисертација под истим или сличним насловом. Сходно правилнику о академској честитости Факултета политичких наука рад је прошао проверу у програму ЕФОРУС (EPHORUS) и резултати анализе су потврдили да је докторска дисертација аутентично и оригинално дело.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторског рада Давора Марка под називом **”Трансформација и функционисање јавних радиодифузних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској”** су у ширем смислу савремене промене у области јавне радиодифузије. У европској медијској традицији јавни сервис представља посебан модел медијске организације који подразумева његов специфичан положај, заштиту од тржишних

притисака у домену финансирања и функционисања, високи степен управљачке и програмске аутономије, истакнуту информативну, образовну и забавну функцију и одговорност према јавности а не према политичким институцијама (Sivertsen, 2003; Veljanovski, 2009; Jakubowicz, 2011). Трансформација државних телевизија у овако конципиране јавне сервисе представљала је велики изазов за све земље у транзицији, укључујући и земље бивше Југославије, а степен успешности реформе јавних сервиса често се сматра за један од индикатора успешности демократизације и укупне друштвене транзиције (на пример, Индикатори Савета Европе за медије у демократијама, бр. 8.19, и 8.20). Током трансформације Радио-телевизије Србије и Хрватске радиотелевизије, било је различитих теоријских, нормативних и политичких утицаја али је током читавог процеса доминантни нормативни и институционални модел био модел ВВС-ја из Велике Британије. Међутим, многа истраживања указују да, упркос великим уложеним средствима и напорима, ове јавне радио-телевизије не функционишу на начин на који се то на почетку процеса њихове реформе очекивало.

Проблем којим се Давор Мако бавио у свом докторском истраживању су специфичности ове трансформације и начин на који јавне радио-телевизије функционишу у ове две земље Југоисточне Европе. У складу са одабраним проблемом, циљ рада био је да применом критичке научне анализе, истражи успостављање, развој и функционалност јавних радиодифузних система у Републици Србији и Републици Хрватској, односно, да уради научну дескрипцију и компарацију јавних радиодифузних система у ове две земље.

У академском, али и у дискурсу јавне политике, раширено је уверење да је јавни сервис 'увезена идеја' која није инхерентна земљама бивше Југославије па су због тога јавни сервис директан резултат екстерне медијске помоћи као и показатељ успешности демократских промена у њима. Давор Марко у свом истраживању, међутим, полази од становишта да је осим овог, веома важног фактора који је утицао на успостављање и развој јавних медијских сервиса, за потпуније разумевање њихове реформе, неопходно анализирати и (2) затечено стање, односно наслеђе из бившег социјалистичког периода, као и (3) развој јавних медијских политика и законских оквира који су утицали на успостављање, развој и функционисање ових медијских институција. Ова комплексна

динамика домаћих и међународних околности обликовала је специфичне развојне путање и два анализирана јавна радиодифузна система и утицала на њихове рзличите одлике.

У докторској дисертацији наводи се више релевантих истраживања и студија које показују како су се и зашто медијски системи свих земаља Западног Балкана развијали на неравномеран начин, са више успеха у одређеним сегментима и мање успешно у другим (Kumar 2006; Voltmer, 2012; Irion i Jusić, 2013). У току дугогодишње транзиције, било је осцилација а у појединим областима забележено је чак и назадовање у односу на оно што је иницијално успостављено. Као пример неуспеха често се наводи баш реформа и трансформација некадашњих државних телевизија у јавне сервисе, која је само формално обављена, због чега су данашње јавне радио-телевизије и даље под великим утицајем политичких елита, финансијски несамосталне и програмски неодговарајуће.

Са друге стране, јвни сервис се данас, на глобалном нивоу, суочава са бројним изазовима услед брзог развоја технологије и доступности информација у онлајн сфери. Питање легитимности постојања јавних медијских сервиса, њиховог посебног положаја и начина финансирања али и њихове мисије и улоге у измењеним околностима емитовања, данас су предмет теоријских дебата и у земљама са дугом традицијом постојања јавног сервиса, попут Велике Британије, као и у земаљама у којима је развијена култура јавног дијалога и пропитивања јавних вредности. Због тога је и био посебан изазов истражити на који начин се о будућности јавног сервиса промишља у Републици Србији и Републици Хрватској, и на који начин актуелне медијске политике које регулишу јавно емитовање одговарају на изазове пред којима се они налазе.

Веома студиозно прелиминарно истраживање омогућило је кандидату да рад утемељи на неколико почетних теоријских претпоставки које су јасно омеђиле његову истраживачку област и одредиле теоријски приступ.

Прво, налази о ограниченим резултатима и успеху интервенције у медијске системе земаља Западног Балкана у сагласности су са закључцима литературе која се бави у ширем смислу институционалним развојем путем стране помоћи и интервенција. Ова истражињања, такође, сугеришу да је, до сада, страна помоћ имала ограничене и тешко мерљиве успехе и резултате и у другим областима, и да реформисање институција путем

условљавања (енгл. *conditionality*) често није у директној корелацији са успехом институционалних промена (Splichal, 1999, 2001; Shirley, 2005; Jakubowicz i Sukosd, 2008).

Друго, концепт политичког паралелизма који су развили Даниел Халин и Паоло Манџини користећи га као параметар за мерење степена у којем медији у одређеној држави осликавају карактеристике политичког система омогућава класификацију јавних сервиса с обзиром на њихов однос са владајућим политичким структурама (Hallin, D. and Mancini, P., 2004: 31-32). На основу тог критеријума разликује се владин модел, професионални модел, парламентарни или модел пропорционалне репрезентације, и грађански, односно, корпоративни модел. Владин модел, који је по овим ауторима и најближи моделима јавних сервиса на простору бивше Југославије, има особине због који се, такође, назива и политиком-изнад-емитовања (*politics-over-broadcasting*) и коришћен је као оквир за компаративну анализу у овом раду.

Треће, бројни аутори који анализирају изградњу и реформу медијских институција истичу како је један од највећих изазова за развој и функционалност јавних сервиса недостатак пријемчиве околине (Price, 2002: 57; Evans, 2004). То подразумева не само постојање јасне и стратешки конципиране визије развоја медијског система, и постојање закона који регулишу позицију и рад медија, већ и постојање одређене политичке културе у којој је таква законска решења могуће применити. На непријемчивост околине утиче и чињеница да су медијска тржишта у земљама бивше Југославије неразвијена, да на медијској сцени постоји велики број медија, а да је економска криза 2008. године довела до нових форми зависности од политичких и корпоративних субјеката који се називају и „бизнис паралелизмом“ (Peruško i Popović, у: Jakubowicz i Sukosd, 2008; Mancini and Zielonka, 2011; Johnson, 2012).

Четврто, иницијално оптимистично очекивање да је институције могуће једноставно „пресадити“ (енгл. *transplant*), односно копирати, путем процеса „имитативне трансформације“ показало се погрешним (Jakubowicz, 2004: 53). Институције које су само „уване“ из западних земаља углавном „пате“ од „трансплатационог ефекта“ (Berkowitz et all., 2003), што значи да идеализовани западни модели који су само копирани у затечене контексте земаља у транзицији, где није постојало одговарајуће друштвено окружење, не функционишу успешно (Berkowitz et all., 2003: 189). Теоретичари медија су управо на

бази искустава из пост-социјалистичких земаља, уз три типа трансформације јавних сервиса – патерналистички, демократски и системски, идентификовали и четврти тип – миметички или имитативни - како би објаснили на који се начин и уз које тешкоће реформишу јавни медији у њима (Splichal, 2001; Jakubowicz, 2007, 2008).

И, коначно, пето, у Европи се већ дуже време воде дебате о томе како постојећи модел јавног сервиса – институционализовани, скуп, са великим бројем запослених, програмски неадекватан – преиспитати и реформисати у складу са новим технолошким околностима и приближније логици тржишног функционисања медија. Са друге стране, у земљама Западног Балкана јавни сервис, схваћен у овом институционалном смислу, који је и иницијално био модел за трансформације бивших државних телевизија, и даље се сматра важном и незамењивом институцијом демократског, отвореног и информисаног друштва. Промена европске парадигме јавног сервиса – од посебне институције, јавно финансиране, са функцијама јавног информисања, образовања и забаве, до алтернативних модела јавног информисања попут „надметања за финансирање“ (енг.contestable funding) или независних произвођача и дистрибутера програма од јавног значаја (Jakubowicz, 2011), доводи до значајних промена и у самој подршци њиховим даљим реформама у пост-социјалистичким земљама. Модели, на којима се на почетку транзиционог пута инсистирало као на идеалним или најбољим, данас се сматрају у многим димензијама превазиђеним.

3. Основне хипотезе и методологија истраживања

Полазећи од наведених теоријских претпоставки, Давор Марко је свој рад фокусирао на три кључне проблемске области. **Прва** се односи на затечено стање и наслеђе из претходног, југословенског и социјалистичког, режима и унутар тога на разматрање начина на који је оно утицало на развој медијских система у Републици Србији и Републици Хрватској; **друга** се односи на спољне утицаје у развоју медијских политика и трансформацију јавних сервиса, било да су у питању разни међународни донатори или посредни утицај процеса европских интеграција; а **трећи** круг проблема односи се на јавне политике, функционисање јавних медијских институција и на највеће изазове са којима се јавни емитери у Републици Србији и Републици Хрватској суочавају и данас.

Истраживање се руководило питањем због чега трансформација државних телевизија у јавне сервисе, и њихова даља реформа, и поред значајних спољних финансијских, консултантских, људских и техничких улагања, није резултирала функционалним, јавности одговорним, финансијски транспарентним, и програмски задовољавајућим јавним сервисима?

У сагласности са дефинисаним проблемом кандидат је поставио једну општу и четири посебне хипотезе које је поверавао током истраживања:

- Важни фактори који су утицали на процес трансформације јавних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској су (1) затечено стање након распада социјализма и карактер медијских институција произашлих из тог режима, (2) програми медијске помоћи који су били усмерени на јачање јавних медијских институција и (3) креирање подстицајне околине за њихово функционисање (Хипотеза 1).
- Страна помоћ има ограничене и тешко мерљиве резултате када је успостављање медијских институција у питању, а често је разлог томе пуко копирање успешних западних модела у окружење које није подстицајно за функционисање тих модела. Успостављање нових и трансформацију затечених медијских институција није могуће проводити по униформном обрасцу и свака земља у транзицији имала је неке своје особености које су утицале на реформу и развој јавних емитера (Хипотеза 2).
- Реформа јавних сервиса је због недостатка одговарајућег окружења, али и униформно примењених образаца и програма медијске помоћи, углавном путем условавања и захтева да се испуне формални услови, дала половичне и неочекиване резултате. Медији настали као резултат ових реформи су и даље финансијски неодрживи, у снажној су спреси са политиком, а честе промене законских решења учинили су их „рањивим“ и остали су подложни разноликим политичким утицајима (Хипотеза 3).
- Додатни изазов за развој јавних сервиса представља и промена европске парадигме јавног сервиса – од институционалног, који је и инициран путем медијске помоћи у

овим земљама, до програмски или мисијски оријентисане услуге јавног информисања. То додатно усложњавају нови трендови на медијским тржиштима који су условљени дигитализацијом, фрагментацијом и сегментацијом медијске публике (Хипотеза 4).

- Однос јавних емитера у друштвима Југоисточне Европе према публици, њихова мисија да буду универзални и плурални и да доприносе друштвеном развоју и заговарају одређен систем вредности нису на адекватан начин присутни у праксама јавних емитера. Грађани нису у довољној мери упознати са вредностима и јавним интересом који јавни емитери треба да испуњавају, ове вредности нису у довољној мери операционализоване да буду мерљиве и проверљиве, тако да не постоји довољно интеракције нити укључености грађана у рад јавних емитера, или дискусије о њиховом раду и јавној контроли (Хипотеза 5).

Методолошки оквир рада чинила је комбинација опште-научних метода друштвених наука, научне дескрипције, синтезе, анализе и компарације. Компаративна анализа била је заснована на дизајну 'најсличнијих система' (енгл. 'most similar system design') (Sartori, 1991) будући да два истраживана јавна радиодифузна система функционишу у две земље, Републици Хрватској и Републици Србији, које су по многим историјским, структурним, политичким, економским и културним аспектима сличне, али у пракси емитери различито функционишу а њихова трансформација не одвија се на исти начин.

У фази прикупљања података коришћени су многи примарни и секундарни извори, а од метода за прикупљања података коришћене су:

- **Нормативна метода** – иницијално су анализирани сви релевантни међународни и локални документи који директно или индиректно дефинишу улогу, статус, функције и обавезе јавног сервиса, консултована је примарна (релевантни и референтни аутори) и секундарна (постојеће анализе, интерпретације, национални извештаји, итд.) литература. У случају Републике Србије и Републике Хрватске, осим архивске грађе, анализирани су сви стратешки документи, закони који регулишу рад медија, и посебно јавних сервиса, студије и ауторски текстови који пропитују и анализирају развој концепта јавних сервиса, као и доступне скупштинске и јавне расправе на тему развоја јавних медија у процесу

демократизације.

- **Метода испитивања** – у току истраживања интервјуисано је 22 стручњака различитих профила који су директно или индиректно били укључени у процес иницирања и развоја јавних медијских сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској, са циљем да се прикупљена истраживачка грађа додатно и квалитативно интерпретира. У питању су међународни и домаћи медијски експерти, некадашњи и садашњи радници јавног сервиса, представници законодавне и извршне власти, представници регулаторних тела и професионалних асоцијација, представници организација за развој медија, представници донатора који су подстицали развој јавних сервиса.

- **Метода посматрања** – која подразумева посматрање самих институција, односно анализираних случајева (ХРТ-а, РТС-а и РТВ-а) и њихове интерне организације и функционисања, учешће на различитим истраживачким пројектима који су тематски блиски овом раду и активно учешће на конференцијама и јавним догађајима релевантним за ову тему.

4. Кратак опис садржаја дисертације

а) Структура дисертације

I УВОД

II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР: ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА, ТРАНЗИЦИЈА И ЈАВНИ ЕМИТЕРИ У ПОСТ-СОЦИЈАЛИСТИЧКИМ ДРУШТВИМА

2.1. Транзиција – дефиниција, теоријска промишљања и практичне импликације

2.2. Демократизација и медији у друштвима транзиције

2.3. Јавни емитери и транзиција

III ЈАВНИ РАДИОДИФУЗНИ СЕРВИСИ: НОРМАТИВНА НАЧЕЛА, ДЕФИНИЦИЈА, ПРИНЦИПИ И ИЗАЗОВИ

3.1. Нормативно утемељење јавног сервиса

3.1.1. Дефиниција и мисија јавног сервиса

3.1.2. Јавни сервис и демократија

3.2. Институционално одређење јавних сервиса: Управљање, организација и финансирање

3.2.1. Институционални принципи

3.2.2. Управљачки принципи

- 3.2.3. Организација и структура јавних сервиса
- 3.2.4. Финансирање јавних сервиса
- 3.3. Квалитет и извршност програма
- 3.4. Изазови јавних сервиса у дигиталном добу

IV КОНТЕКСТУАЛНИ И АНАЛИТИЧКИ ОКВИР ЗА АНАЛИЗУ РАЗВОЈА ЈАВНИХ ЕМИТЕРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ ХРВАТСКОЈ

- 4.1. Затечено стање
 - 4.1.1. Друштвено-политички контекст
 - 4.1.2. Институционални капацитети и ресурси
 - 4.1.3. Медијске праксе и професионализам
- 4.2. Медијска помоћ и развој јавних емитера
 - 4.2.1. Дефиниције, димензије, циљеви и актери
 - 4.2.2. Концептуализација медијске помоћи
- 4.3. Функционисање јавних РТВ сервиса
 - 4.3.1. Законски оквир за рад јавних сервиса
 - 4.3.2. Структура, организација и финансирање
 - 4.3.3. Квалитет и разноврсност програма
 - 4.3.4. Технолошки капацитети и потенцијали

V РАЗВОЈ ЈАВНОГ СЕРВИСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

- 5.1. Затечено стање: Од РТВ Београд до РТС-а
- 5.2. Медијска помоћ у Србији
- 5.3. Друштвени, културни и политички аспекти развоја РТС-а и РТВ-а
- 5.4. Регулација рада јавних сервиса у Србији
- 5.5. Извори финансирања јавног сервиса у Србији
- 5.6. Технолошки изазови и дигитализација

VI РАЗВОЈ ЈАВНОГ СЕРВИСА У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТСКОЈ

- 6.1 Затечено стање: Од РТВ Загреб до ХРТ-а
- 6.2. Медијска помоћ у Хрватској
- 6.3. Друштвени, културни и политички аспекти развоја ХРТ-а
- 6.4. Регулација рада јавног сервиса у Хрватској
- 6.5. Финансијски аспект рада ХРТ-а
- 6.6. Технолошки аспект: Дигитализација, нови медији и конвергенција

VII ДИСКУСИЈА О ХИПОТЕЗАМА

- 7.1. Затечено стање и програми медијске помоћи

- 7.1.2. Медијска помоћ
- 7.2. Развој јавних емитера не одвија се по униформном обрасцу
- 7.3. Половични и непредвидиви резултати трансформације
 - 7.3.1. Формално испуњавање услова за реформе
 - 7.3.2. Финансијска (не)одрживост
 - 7.3.3. Институционална независност
 - 7.3.4. Квалитет и разноликост програма
- 7.4. Од институционалног ка функционалном моделу, дигитализација и нови тржишни трендови
 - 7.4.1. Од институционалне до функционалне парадигме
 - 7.4.2. Достигнућа и изазови дигитализације
- 7.5. Однос са публиком и активни плурализам

VIII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА: У ПОТРАЗИ ЗА НОВОМ ПАРАДИГМОМ

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

ПРИЛОЗИ

1. Списак интервјуисаних особа
2. Списак табела и графика

б) Опис садржаја дисертације по главама

У скаду са поднетом пријавом, дисертација има осам поглавља. У уводу су изнете полазне теоријске, епистемолошке и методолошке поставке рада.

Друго поглавље представља теоријски оквир и екстензиван критички преглед литературе која се односи на процесе демократизације, транзиције и јавних емитера у пост-социјалистичким друштвима. Уз дефиниције демократизације и транзиције овај део је фокусиран на контекст Западног Балкана и операционализује основне налазе и концепте које су релевантни аутори до сада развили како би представио основ за аналитички оквир овога рада.

Треће поглавље посвећено је концептуалном разматрању јавног сервиса, његове улоге у демократији, модела по којима су се јавни сервиси у земљама у транзицији развијали, медијских политика које су реформе јавних сервиса подржавале те основних карактеристика јавних сервиса. Уз презентацију и анализу основних нормативних начела јавног сервиса у оквиру овог поглавља анализирани су и кључни изазови са којима су се

јавни сервиси суочили након формирања, али и током даљег развоја у условима демократске консолидације.

Четврти део рада представља контекстуални и аналитички оквир унутар кога је анализиран развој јавних емитера у Републици Србији и Републици Хрватској. У овом одељку су разрађене три основне димензије које ће служити за анализу и евалуацију њиховог развоја. Прва димензија односи се на затечено стање у Републици Србији и Републици Хрватској на почетку транзиције, односно, на политичко, културно и институционално наслеђе бившег система. РТС и РТВ из Републике Србије, односно ХРТ из Републике Хрватске, настале су и припадале су заједничком медијском систему - Југословенској радио-телевизији (ЈРТ) - који је представљао систем координације програма и емитовања. Додуше, сваки од ових јавних емитера развијао се независно, градећи сопствену институционалну културу, техничке, људске и финансијске ресурсе за рад. Други аспект односи се на програме и приступе међународне медијске помоћи у успостављању система јавних медија. Док је у Републици Србији ова помоћ, нарочито у области реформе јавног сервиса (РТС, делимично РТВ) или успостављања алтернативне јавне телевизије (Б92), била интензивна на самом почетку транзиције, у Хрватској то није био случај и јавни емитер се развијао самостално, уз улагање сопствених средстава, али уз стручну помоћ и мониторинг међународних актера (посебно у процесу приступања ЕУ). Поред анализе конзистентности и резултата ове помоћи, анализирани су и модели према којима су реформисани јавни сервиси у свакој од држава. Трећи фактор односи се на анализу кључних статусних и функционалних аспеката јавних сервиса. Анализом су обухваћене четири кључне области: (1) **законски и регулативни оквир**, где су истраживани њихова мисија, статус, принципи рада и обавезе, укључујући и механизме контроле и одговорности; (2) **институционални аспект**, који подразумева анализу организације и структуре јавних сервиса, модела финансирања, механизма прикупљања наплате и финансијског пословања; (3) **програмски аспект**, који обухвата тематски карактер, разноврсност, квалитет, продукцијску извршеност садржаја које јавни сервиси обављају; и (4) **технолошки аспект**, који се односи на техничке капацитете, обучености запослених, коришћење онлајн платформи и друштвених мрежа у свакодневном послу, достигнућа у домену дигитализације, односно, који пропитује односе јавних сервиса са њиховом публиком.

У петом и шестом поглављу детаљно су анализирани процеси реформе јавних емитера у Републици Србији и Републици Хрватској и начин на који ови јавни медији функционишу данас, укључујући и изазове са којима се суочавају. Анализа је заснована на критеријумима који су представљени и објашњени у претходном поглављу.

Седмо поглавље претставља компаративну анализу трансформације, одлика и развојних перспектива јавних емитера у две државе. Ово поглавље структурирано је тако да се налази компаративног истраживања разматрају у односу на постављене хипотезе и проверава њихова експланаторна вредност. Емпијски налази дискутују се у светлу процеса дигитализације, економских, политичких, медијских и културних околности у којима два јавна радиодифузна система функционишу. Главни фокус је на пропитивању институционалних, финансијских, програмских и партиципативних квалитета јавних радиодифузних сервиса у обе земље.

Завршно поглавље обухвата закључна разматрања и општије увиде као и ауторов допринос дебати која се у комуниколошким, медијским, новинарским и академским круговима води о развојним перспективама јавних медија и посебно јавних медијских сервиса у условима великих технолошких, политичких и културних промена.

На крају дисертације налази се обимна библиографија релевантне иностране и домаће академске литературе и примењених истраживања, као и два анакса од којих први чини листа саговорника са којима су обављени дубински интервјуи, а други преглед графика и табела које су коришћене у раду.

5. Остварени резултати и научни допринос

Докторска дисертација **”Трансформација и функционисање јавних радиодифузних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској”** представља значајан допринос дескрипцији, анализи и евалуацији рада јавних медијских сервиса у две истраживане земље, али и у ширем региону Југоисточне Европе.

Својим истраживачким приступом, Давор Марко је иновативно обухватио међудејство три важна фактора у процесу медијске транзиције: затечено стање на почетку трансформације, програме међународне медијске помоћи и допринос домаћих медијских

политика у изградњи медијских институција. Кандидат је истражио и систематизовао прве деценије трансформације бивших државних радио-телевизија и настанак савременог јавног радио- дифузног система у ове две земље. Значајно је обогатио домаћа научна знања тиме што је анализирао и систематизовао инострану донаторску помоћ и имплементацију модела који су екстерно усмеравали реформу медијских институција. Важан резултат рада је и провера постојећих теоријских приступа о медијској помоћи и њеним ефектима у пост- социјалистичким земљама на основу теоријских увида али и емпиријских налаза истраживања.

Други значајан допринос овог доктorskог рада је компаративна анализа јавне радиодифузије, као једног од најзначајнијих сегмената медијског система, у Републици Србији и Републици Хрватској. Ово је једна од пионирских компаративних студија у медијској литератури две државе али и на простору Западног Балкана. Утолико она унапређује постојеће теоријско знање али и указује на пропусте, тешкоће и проблеме у оснивању и развоју важних медијских институција, каква је јавни сервис. Такође, резултати истраживања указује на могућа нова решења у домену медијских политика ових земаља, посебно када је у питању јавна радиодифузија. Значајан научни допринос ове компаративне анализе је и у разумевању улоге медија у ширим транзиционим и процесима демократизације друштва. Томе доприноси поређење одлика и функционисања јавних радиодифузних система у процесу транзиције који је Република Хрватска завршила као чланица Европске уније док је Република Србија и даље у процесу придруживања. Многе иницијалне сличности (затечено стање), као и сличне међународне нормативне и политичке интервенције у домену медијске помоћи, уз разлике у креирање подстицајне околине за њихово функционисање, резултирале су дручајим темпом транзиционих процеса и медијских институција. Компаративни приступ омогућава дубље разумевање разлога због којих, упркос чињеници да су Република Србија и Република Хрватска имале заједничку културну и медијску прошлост, биле кориснице медијске помоћи и пролазиле компликован транзициони пут, данас у једној постоји функционалнији јавни сервис (Република Хрватска) него што је то случај са другом (Република Србија).

Такође, један од значајних доприноса ове дисертације је утврђивање главних структурних, институционалних, технолошких и програмских оспособљености

радиодифузних система у обе државе да одговоре на изазове које доноси ново дигитално доба и да започну редефиницију изворног модела јавног сервиса у складу са потребама новог медијског окружења. Изазови пред којима се налазе јавни сервис и у Републици Србији и у Републици Хрватској су историзовани и контекстуализовани тако да доносе низ значајних увида који могу бити основа за креирање активније медијске политике и за даљу трансформацију јавних медија у обе земље.

Резултати овог докторског рада могу бити корисни и за рад и развој јавних емитера у Републици Србији и Републици Хрватској. Ово се посебно односи на процес суштинске трансформације из класичног модела који се заснива на емитовању и трансмисији, у јавне медијске сервисе, који су комуникацијски умрежени и интерактивни по природи. Јавни сервис би требало да буду мотори иновација када је у питању коришћење нових технологија, увођење нових формата и услуга, и креирање нових форми ангажовања грађана. Однос са грађанима треба да почива на квалитету, транспарентности, поверењу, независности и одговорности, а игнорисање ових изазова може да угрози саму идеју јавног сервиса у овим земљама.

6. Закључак

Докторска дисертација Давора Марка **”Трансформација и функционисање јавних радиодифузних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској”** представља веома значајан допринос домаћој академској литератури у овој области. Иако је јавни медијски сервис једна од најзначајнијих медијских, па и културних инситуција, које су настале и обележиле XX век, домаћа академска истраживања у овој области су малобројна. Тренутак у коме је истраживање обављено је можда и пресудан за развој јавног медијског сервиса, који ће ускоро обележити читав век постојања, а у земљама Западног Балкана постоји једва пар деценија. Теоријски добро утемељеним и студиозно спроведеним истраживањем кандидат је успео да премости овај временски лук и напише докторски рад који адресира кључна питања јавног медијског сервиса и у веома развијеном медијском окружењу и у околностима компликоване друштвене транзиције.

Давор Марко је показао велико познавање рецентне теоријске литературе и изузетне истраживачке компетенције. Веома обимна и релевантна библиографија сведочи да је врло

упућен у новије дебате које се воде око парадигматских промена у области комуникологије, транзиционих и, у ширем смислу, процеса демократизације и да је с великим разлогом поставио ову важну медијску институцију у центар својих истраживања. Дигитализација, умрежено друштво и нова медијска екологија нису само теоријска позадина него интегрални део истраживачког поступка који је у раду применио. Учешћем у неколико значајних регионалних истраживачких пројеката, поакзао је и способност за научну комуникацију и зрелост за самостални рад на сложеним истраживачким проблемима.

Комисија сматра да изнети квалитети докторске дисертације и истраживачки таленат Давора Марка заслужују похвале и са задовољством предлаже Наставно- научном већу да прихвати поднети реферат и одбори јавну одбрану докторског рада **”Трансформација и функционисање јавних радиодифузних сервиса у Републици Србији и Републици Хрватској”**

Комисија

Др Јованка Матић

Проф. др Раде Вељановски

Проф. др Сњежана Миливојевић, менторка
